

Gráberné Bösze Klára: Könyvtártörténet az értesítők, évkönyvek tükrében

Veres Pálné (1815–1895) a XIX. század iskolaalapító nagyasszonya. Korán elvesztette szüleit, így gyermekkorában nem kaphatott megfelelő oktatást. Csak saját akaratából tanulhatott. Minden érdekelte: a kultúra, a földrajz, történelem, a politika, az irodalom, a művészetek, ezért sokat olvasott, sokat tanult, képezte magát, mindent pótolni akart. Egyetlen leányának a legjobb nevelést akarta adni. Ezért kezdett foglalkozni a pedagógiával, Rousseau és Pestalozzi elveivel. Madách Imre 1864-ben tartott akadémiai székfoglaló beszéde adta az utolsó lökést, hogy a nők oktatásával behatóbban és intenzívebben kezdjen foglalkozni. Első lépésként közzétette *Felhívás a nők érdekében* c. tanulmányát a *Hon* című lapban.

Javaslatára ült össze 1867 májusában a magyar nők egy csoportja, hogy a nők képzésének ügyében egyesületet hozzanak létre. Munkájuk eredményeként jött létre 1868. március 23-án az *Országos Nőképző Egyesület*, jelszavuk: „Haladjunk!” Célkitűzésük a leányok, nők tanulásának segítése volt. Az első évkönyvben írták: „Egyesülésünk fő indoka: A nőnevelés hiányain segíteni s a vagyontalan nők számára önfenntartási módok elmozdításán munkálni. ...a nőnek is szükséges közhasznú ismeretek alapos megszerzése, értelmének s ítélő tehetségének nagyobb mérvű fejlesztése, ... hogy az életben reá váró sokoldalú feladatnak, – mint gyermekei műlegvalódibb nevelője, háztartásának vezetője és gyakran mint özvegy, gyermekeinek egyedüli fenntartója – kellő és czélszerű szellemi kiképzetés által megfelelni képesítve legyen.”¹ Ezért alapították iskolájukat, az Országos Nőképző Egyesület tanintézetét, mely 1869. október 17-én nyílt meg egy osztállyal és 12 tanulóval. Az első igazgató Gyulai Pál volt.

Az iskola könyvtáráról az első értesülést Baráth Ferenc *Az Országos Nőképző-Egylet története* ...c. könyvéből ismerjük. „Magán ajándékozás folytán egy intézeti könyvtár és ásványgyűjtemény alapja vettetik meg.”² Veres Pálné javaslatára és ösztönzésére az 1871/72. tanévben megalakult az önképző kör. „A körnek tagjai egy-egy forint tagdíjat fizettek, mely könyvekre és folyóiratokra fordíttatván, ezáltal az önképző kör könyvtárának alapja vettetik meg.”³

Az iskola könyvtárának történetét nehéz követni, mert az iskola értesítői nagyon kevés adatot közölnek, ezek is főleg az ajándékozott könyvekre vonatkoznak. A könyvtári életről, a kölcsönzés módjáról, számáról semmit sem tudunk. Időrendben áttekintve lássuk például az alábbi összeállítást:

ONE évkönyv 1876/77.: „Az egyesület tan- és nevelőintézetének gyűjteményei a következők: két könyvtár, melyek közül egyik az önképzőköré,⁴ a másik valószínű tanári könyvtár.

ONE tanintézetének értesítője 1878/79.: „Az intézet tulajdonát tevő gyűjtemények és könyvtárak az elmúlt évben is gyarapodtak valamivel...”⁵ „Az önképzőkörnek [...] évek óta van egy kis könyvtára is, mely évről-évre gyarapodik részint ajándékozás, részint vétel útján.” Felsorolja a művek szerzőit és az ajándékozókat. „Jelenleg a könyvtár áll 198 műből, 210 kötet.”⁶

1879/80. „Gr. Teleky Sándorné, ki az egyesület könyvtárát 10 db becses könyvvel gazdagította, és Bogisich Mihály belv. káplányur, ki *Acath. egyház zenetörténete* című művével ... megajándékozta az egyesület könyvtárát. Szabó Szentpáli Janka, ki újabb *Növérek* című regényéből 20 példányt felajánlott.”⁷ A tanév értesítője az intézet könyvtára gyarapodásaként említi a fentieket azzal a különbséggel, hogy Bogisich: *A keresztény egyház ősi zenéje* c. művet nevezi meg.⁸ Az önképzőkör „a tagdíjakból befolyt pénzösszeg nagy részét [...] könyvvásárlásokra fordította, s ez által [...] gazdagodott [...] állott 174 műből, 267 kötetben.”⁹ Miután az önképzőkör tagjai a polgári iskola és a felsőbb osztályok növendékei lehettek – e tanévben 35 tag volt – a többi kb. 80 tanuló vajon mit olvasott?

1896-ban jön létre Magyarország első leánygimnáziuma, az Országos Nőképző Egyesület leánygimnáziuma – a Veres Pálné Gimnázium elődje – miután Wlassics Gyula miniszter megnyitotta az egyetemet a nők előtt. Első kurátora Beöthy Zsolt, első igazgatója Pályi Sándor volt. Az 1896/97. tanévben I. és V. osztályban kezdtek tanítani. Könyvtárról nem találunk információt az értesítőben.

Az 1897/98. tanév értesítőjében a könyvtárról nagyon keveset, más gyűjteményekről sokkal többet közölnek. „Köszönettel kell megemlékeznünk az adományokról, a melyek szépen gyarapították ... könyvtárunkat.” A Földművelési Minisztérium „átengedte tanári könyvtárunknak *Magyarország földművelése 1896-banczímű* művét. A [...] Földtani Intézet kiadványait” – ennyi a tanári könyvtárról. Viszont egy újabb könyvtártípus keletkezik az úgynevezett „segítő könyvtár”, „mely szerény viszonyok között élő tanulókat tankönyvekkel lásson el.” A szervezéssel dr. Tóth Rezső tanárt bízták meg.¹⁰

Az 1898/99. tanévi értesítőben hálás köszönetüket fejezik ki az adományozóknak: „Wodianer Arthur úr (Lampel Róbert cég) [...] a Magyar Könyvtár 100 válogatott füzetét”,

valamint a növendékeknek – nevüket felsorolják – akik a kisegítő könyvtár részére ajánlották fel könyveiket. A segítő könyvtárról írták, hogy Tóth Rezső dr. kezelte, a tanév végén 24 féle műből állt 106 kötetben és tíz tanulót látott el 33 könyvvel.¹¹ A tanári könyvtár őre csak így röviden „könyvtárnok” – Pap Ferencz dr. r. tanár volt.

A következő tanévben is hosszabban foglalkoztak a segítő könyvtárral, miközben az ifjúsági és tanári könyvtárról semmit sem tudunk. Ez évben is Pap Ferencz dr. a könyvtárnok.¹²

A tanári könyvtár őre az 1900/01. tanévben ismét Pap Károly dr.¹³ E tanévben érettségizett először az országban 24 leány.

1901/02.: az önképzőkör, a „Vörösmarty-kör” könyvtáráról megtudhatjuk, hogy ebben a tanévben „A kör könyvtára a tavalyi évhez képest nagy gyarapodást tüntet fel. A könyveket Marczali Erzsébet VIII. o. t., buzgó könyvtárosunk kezelte a szerint, a mint a vezetőtanára különböző osztályok számára kijelölte a kiadható olvasmányokat. A könyvtárba első sorban olyan kiváló művek kerültek, melyek az ifjúság rendelkezésére álló tanári könyvtárból hiányzanak. A könyvtár 208 művének jegyzéke a következő:”¹⁴ És itt következik a könyvek felsorolása minden rendszer nélkül, kezdve Vörösmarty összes műveivel, majd Kisfaludy Károly összes művei, Gyulai: *Vázlatok...*, Eötvös József: *Gondolatok* és így tovább. A felsorolás végén három folyóirat: *A Tanulók Lapja*, *Mathematikailapok* és *Képesfolyóirat* 1900-1902. évf. Ez az első hosszabb tudósítás az egyik könyvtárfajtáról, az önképzőkör könyvtáráról.

Az 1902/03. tanévben is megköszönik az adományokat és innen szerezhettünk értesülést az ifjúsági könyvtár gyarapodásáról, mert a Vallás és Közokt. Miniszter „megküldötte az ifjúsági könyvtár számára Mocsári Béláné *Keletiutazás* című művét.” (A könyv ma is megtalálható két példányban könyvtárunkban.) „Tóth Rezső dr., tanártestületünk tagja, 50 ifjúsági irattal járult hozzá az ifjúsági könyvtár felszereléséhez.” E tanévben kapunk először részletes tájékoztatást a tanári könyvtár állapotáról: „A tanári könyvtárban van 951 mű 1056 kötetten. Az ez évi gyarapodásból esik: a) a magyar filológiára 19 drb; b) a hazai és külföldi remekírókra 15 drb; c) az esztetikára és művészettörténetre 9; d) a classicafilológiára 21 drb; e) a hazai és külföldi történelemre 17 drb; f) a természetrajzra 24; g) a fizikára 6; h) a matematikára 4, összesen 115 mű 132 kötetten. Külön gyűjteményt alkottunk a tanári könyvtárban az iskolai kézikönyvekből.”¹⁵

Dr. Tóth Rezső, leánygimnáziumunk tanára úgy is mint a Népiskolai Könyvtárakat Intéző Bizottság előadója *A magyar ifjúsági irodalom s a népiskolai ifjúsági könyvtárak* címmel 72 oldalas könyvet jelentetett meg. A mű első részében az ifjúsági irodalommal foglalkozik, külön fejezetben a „leányolvasmányok”-kal. A második rész *Könyvjegyzék a népiskolai ifjúsági könyvtárak számára*, és végül a harmadik rész a könyvtárak kezeléséről szól a minisztériumi rendeletet alapul véve és minden könyvtári munkafolyamatot részletesen kidolgozva, mintákkal illusztrálva. Érdekes lenne tudni, hogy ez a könyv mennyiben befolyásolta, segítette iskolánk könyvtárosának munkáját, aki ezekben az években az iskola tanára volt, és „társadalmi munkában” végezte a könyvtárosi teendőket.

Tehát a tanintézetnek és a leánygimnáziumnak is volt tanári, ifjúsági könyvtára, segítő könyvtára, és az önképzőkör is külön könyvtárral rendelkezett. A későbbi években már külön fejezetet kap a tanévi értesítőben a „könyvtárak gyarapodása”, ahol külön felsorolják a vétel, külön az ajándék útján beszerzett műveket, illetve a folyóiratok címét. Tanári könyvtár cím alatt: „Könyvtárszaporulat 1910–1911. iskolai évben: 115 mű 130 kötetben.” „Az ifjúsági könyvtár beszerzésére és kötésére összesen 100 korona fordított. A gyarapodás 38 mű 44 kötetben. Az osztálykönyvtárakat az osztályfőnökök, illetve az egyes osztályok tanulókönyvtárosai kezelték.”

Az 1915/16 iskolai évben az ONE Veres Pálné leányiskolájának (ez az új neve a tanintézetnek) már csak a hat osztályú felsőbb leányiskolája és leánygimnáziuma működik, a többi iskolafajtát megszüntették. A könyvtárak állományáról az értesítő 62. illetve a 114. oldalán közlik az adatokat. A leánygimnáziumi tanári könyvtár „álladéka” 2488 kötet, az ifjúsági könyvtár „álladéka” 1466 mű 1501 kötetben.¹⁶

Az 1917/18. tanévben nem jelent meg értesítő, a következő években ugyan megjelentek újra az értesítők, de a könyvtárakat meg sem említik. Az 1925/26. évi értesítőben több év távlatából kapunk tájékoztatást a könyvtárakról. „Az intézet fenntartó hatóságának rendelkezése értelmében a tanári könyvtár anyaga újból leltározatott. ...jelenlegi állapota 2050 mű, ... 31 folyóirat 321 kötetben.”¹⁷ Az ifjúsági könyvtár állománya 1213 kötet.

Dr. Neményi Imre a Vallás és közoktatásügyi minisztérium államtitkára nyugdíjasként az 1920-as évek közepétől az iskola kurátora. (Felesége dr. Neményi Imréné többekkel együtt az ONE alelnöke.) Neményi már a század elején foglalkozott az ifjúsági, iskolai könyvtárakkal. (1902-ben jelent meg e témában írt könyve *Ifjúsági könyvtárak és ifjúsági olvasmányok a*

nevelés szolgálatában 346 p.) Jó lenne tudni, vajon iskolánk könyvtáaira volt-e befolyása, fordított-e gondot külön is rájuk?

Az 1943/44. tanév évkönyvében a VI. fejezet szól a könyvtárakról és szertárakról. Beszámol a tanári könyvtár (2910 db + 43 féle folyóirat 442 köt.), az ifjúsági könyvtár (1800 mű, kölcsönzések száma 1785), a segítőkönyvtár (2973 db tankönyv) és a Vörösmarty önképzőkör könyvtára (1371 mű – 445 kölcsönzés) helyzetéről.¹⁸

Az iskola épületében és a könyvtárak állományában nagy kárt tett a II. világháború. Az 1944/45. tanévról szóló évkönyvben a következőket írja az igazgató Dr. Haitzsch Ilona: „Ostrom után azonnal hozzá kezdtünk a romeltakarításhoz. ... Az iskola könyvtárai és szertárai természetesen megszenvedték az ostromot. ... Kielégítő a helyzet a könyvtárakban, ahol általában csak 10% a veszteség.”¹⁹

1945/46. „Megtörtént a VKM rendelkezése értelmében a fasiszta könyvek kiselejtezése, s a könyvtár állománya a tanév végén volt 2923 mű [...] A könyvtár forgalma ezévből megindult újból.” A segítő könyvtárról és az ifjúsági könyvtárról is kapunk információt.²⁰ 1946/47-ben már részletes tájékoztatást kapunk valamennyi könyvtárfajta állományáról, gyarapodásáról, munkájáról.

1949-ben államosították az iskolát. A könyvtárakról egészen 1960-as évekig nincs adatunk. (Évkönyv sem jelent meg ezekben az években.) Az 1961/62. tanévi évkönyvből (ez az első 1946/47 óta) megtudjuk, hogy 1961 decemberétől függetlenített könyvtáros kezeli a tanári és ifjúsági könyvtárat. Ez utóbbi állománya 2500 kötet. A könyvek jó része „elavult [...] felfrissítése most folyik. A könyvtáros megújította a kölcsönzés módját.”²¹

1970-1973 között három tanévben szakképzetlen, alapfokú tanfolyammal sem rendelkező olasz szakos tanár kezébe került a könyvtár.

1973 őszétől kiváló könyvtári szakember, Kamarás Istvánné vette át a könyvtárat. Az első évben folytatta az 1969-ben megkezdett, de 1970 őszétől megszakadt felújítást. Modern, esztétikus, új bútorokkal egészítették ki az 1969/70-ben beépített szabadpolcos rendszert. a felújítás után a teljes kurrens állományt szakrendbe helyezték s végre a folyóiratoknak is megfelelő állványokat biztosítottak. Intenzív, magas szintű olvasószolgálati munka indult meg az iskolában. A nagy méretű állományrendező munka után a napi munka mellett egy szolgálati

katalógus gépelését kezdték meg. Ehhez egy szerződéses könyvtárost alkalmaztak. Az egyértelműen nagy előbbre lépés sajnálatos módon megszakadt.

Ezután az iskola átépítése jelentett kizökkenést: a könyvtári állomány 70-80 %-a ládában volt egy pincében 3 évig, s a könyvtárostanárra a könyvtári munka terhére, munkaidejének felében magyart tanított.

1983 októberében visszatért a könyvtárba Ugrin Gáborné, aki átvette Kamarás Istvánnétől a könyvtári feladatokat.

„Az iskola átépítése után igen nehéz idő következett. Hosszú hónapokig tartott, amíg a könyvtár tervezéséből fakadó problémákat, az építés, a berendezés és a szerelés hibáit csökkenteni tudtuk. Téma volt: fűtőtestek és elektromos vezetékek cseréje és javítása, bútor tervezése, külső raktárak kijelölése és polcoztatása, állványok és egyéb bútorok beszerzése (pl. egyetlen fiók sem volt a könyvtár területén...), a teljes polcrendszer kétszeri átszerelése, szigetelési gondok, a falak többszöri átfestése a beázások miatt, nyílászáró-szerkezetek javítása... Gondot jelentett pl. az a tény, hogy az épület átadásakor az utcai oldalon volt az olvasóterem, összesen 18 ülőhellyel. Sok minden megoldódott 1983/85 között (pl. a 12-13 fok helyett már kellemes melegben, dolgoztunk a téli hónapokban is a könyvtárban) – de szép nagy területű könyvtárunkban még mindig nem tudott asztalhoz ülni egy időben egy teljes osztály. Végül a könyvtár két nagy terének funkcióját felcseréltem: a kölcsönzőtermet az utcai oldalra, az olvasótermet pedig a boltíves oldalra helyeztük át. tanulókkal vállaltuk ennek érdekében 1985 nyarán az állványok és az állvány 80%-nak átrendezését.

Tanulóink azon a nyáron harmadszor tisztították az állományt: sok munkaórát vett igénybe a kormos, szénporos könyvekből a por és penészes foltok eltüntetésére. (A poros könyvekre rátapadt a szenepincében a korom, majd a könyvtár berendezése idején a fűtőtestek meghibásodásakor több 120-150 kilós ládában vízben álltak a könyvek...)” írja visszaemlékezésében.

Könyvtári élet az 1989/90-es tanévben c. cikk tudósít arról, hogy két főfoglalkozású könyvtáros kezeli a könyvtárat. Az állomány 26 ezer kötet, melynek negyede 1945 előtti kiadás. „A korábban szétszórtan elhelyezett régi könyvek is polcra kerültek – szakrend, illetve betűrend szerint beosztva [...] folyik e könyvek feldolgozása”, ezt egy nyugdíjas, részfoglalkozású könyvtáros végezte. A tanévben folytatódott a könyvtárbemutató órák hagyománya.²²

Az iskola fennállásának 125. évében kiadott évkönyv az 1993/94. iskolai évről számol be. A könyvtár életéről részletes beszámolót találunk a 33–34. oldalon. A legfontosabbak: évi

1000-2000 kötetes gyarapodás, az állomány katalogizálása. Az iskola tanárai, diákjai 28 ezer kötet könyvből és negyvenféle folyóiratból válogathattak. Megkezdték a hanganyagok gyűjtését. Folytatják a könyvtári órákat, és a különféle országos versenyeket. Így például a Bod Péter könyvtárhasználati versenyt is ebben az iskolában rendezték.²³

Könyvtárostanárok 1945 után:

Ugrin Gáborné Majoros Márta (1965-1970, 1983-1994)

Kamarás Istvánné Kézdi Ágnes (1973-2006)

Zágori Edit (1989-1996)

Keszthelyné Mányi Ildikó (1989-2009)

Gráberné Bösze Klára (1989-)

Máténé Horgos Éva (1996-2010)

Murányi Adrienn (2011-)

Hock Zsuzsanna (2010-2018)

Gyimóthy Molnár Erika (2018-2020)

Cserlakiné Hagymássy Krisztina (2017-)

Jegyzetek

[1](#) A Nőképző-Egylet évkönyve 1868/69. Pest, Rudnyánszky, 1869. 1–2. p.

[2](#) Baráth Ferenc: Az Országos Nőképző-Egylet története és tanintézetének statisztikai kimutatása. B.F. Bp., 1878. 12. p.

[3](#) Baráth: i. m. 65. p.

[4](#) Az Országos Nőképző-Egylet évkönyve 1876/77. és 1877/78. évekről. Bp., 1879. 14. p.

[5](#) Az ONE évkönyve 1878–79. és 1879/80. évekről. Bp., 1881. 5. p.

[6](#) Az ONE tanintézetének értesítője az 1878/79. tanévről. 30. p.

[7](#) I. m. 19. p.

[8](#) I. m. 6. p.

[9](#) I. m. 30. p.

[10](#) Az ONE Nőképző-Egyesületleánygymnasiumának évi értesítője az 1898–99. tanévről. 10–11. p.

[11](#) Az ONE Nőképző-Egyesületleánygymnasiumának évi értesítője az 1898–99. tanévről. 14–15. p.

[12](#) Az ONE leánygymnasiumának évi értesítője az 1899–1900. tanévről.

[13](#) Az ONE leánygymnasiumának értesítője az 1900–1901. iskolai évről. 25–26. p.

[14](#) Az ONE leánygymnasiumának értesítője az 1901–1902. iskolai évről. 39–41. p.

[15](#) Az ONE leánygymnasiumának értesítője az 1902–1903. iskolai évről. 31–32. p.

[16](#) Az ONE Veres Pálnál leányiskolájának ... értesítője az 1915–1916. iskolai évről.

[17](#) Az ONE budapesti Veres Pálné leánygimnáziumának értesítője az 1925–26. iskolai évről. 19. p.

[18](#) Az ONE budapesti Veres Pálné leánygimnáziumának évkönyve az 1943–44. iskolai évről.

[19](#) Az ONE budapesti Veres Pálné leánygimnáziumának évkönyve az 1944–45. iskolai évről.

[20](#) Az ONE budapesti Veres Pálné leánygimnáziumának évkönyve az 1945–46. iskolai évről.

[21](#) A budapesti V. ker. áll. Veres Pálné Ált. Leánygimnázium évkönyve az 1961/62. iskolai évről. 59. p.

[22](#) Veres Pálné Gimnázium évkönyve 1989/1990. 168. p.

[23](#) Veres Pálné Gimnázium évkönyve 1993–1994.

Kiegészítés Ugrin Gáborné tanulmányából:

1970-1973 között három tanévben szakképzetlen, alapfokú tanfolyammal sem rendelkező olasz szakos tanár kezébe került a könyvtár.

1973 ősztől kiváló könyvtári szakember, Kamarás Istvánné vette át a könyvtárat. Az első évben folytatta az 1969-ben megkezdett, de 1970 ősztől megszakadt felújítást. Modern, esztétikus, új bútorokkal egészítették ki az 1969/70-ben beépített szabadpolcos rendszert. a felújítás után a teljes kurrens állományt szakrendbe helyezték s végre a folyóiratoknak is megfelelő állványokat biztosítottak. Intenzív, magas szintű olvasószolgálati munka indult meg az iskolában. A nagy méretű állományrendező munka után a napi munka mellett egy szolgálati katalógus gépelését kezdték meg. Ehhez egy szerződéses könyvtárost alkalmaztak. Az egyértelműen nagy előbbre lépés sajnálatos módon megszakadt.

Ezután az iskola átépítése jelentett kizökkenést: a könyvtári állomány 70-80 %-a ládában volt egy pincében 3 évig, s a könyvtárostanár a könyvtári munka terhére, munkaidejének felében magyart tanított.

1983 októberében visszatért a könyvtárba Ugrin Gáborné, aki átvette Kamarás Istvánnétől a könyvtári feladatokat.

„Az iskola átépítése után igen nehéz idő következett. Hosszú hónapokig tartott, amíg a könyvtár tervezéséből fakadó problémákat, az építés, a berendezés és a szerelés hibáit csökkenteni tudtuk. Téma volt: fűtőtestek és elektromos vezetékek cseréje és javítása, bútor tervezése, külső raktárak kijelölése és polcoztatása, állványok és egyéb bútorok beszerzése (pl. egyetlen fiók sem volt a könyvtár területén...), a teljes polcrendszert kétszeri átszerelése, szigetelési gondok, a falak többszöri átfestése a beázások miatt, nyílászáró-szerkezetek javítása...Gondot jelentett pl. az a tény, hogy az épület átadásakor az utcai oldalon volt az olvasóterem, összesen 18 ülőhellyel. Sok minden megoldódott 1983/85 között (pl. a 12-13 fok helyett már kellemes melegben, dolgoztunk a téli hónapokban is a könyvtárban) – de szép nagy területű könyvtárunkban még mindig nem tudott asztalhoz ülni egy időben egy teljes osztály. Végül a könyvtár két nagy terének funkcióját felcseréltem: a kölcsönzőtermet az utcai oldalra, az olvasótermet pedig a boltíves oldalra helyeztük át. tanulókkal vállaltuk ennek érdekében 1985 nyarán az állványok és az állvány 80%-nak átrendezését.

Tanulóink azon a nyáron harmadszor tisztították az állományt: sok munkaórát vett igénybe a kormos, szénporos könyvekből a por és penészes foltok eltüntetése. (A poros könyvekre rátapadt a szenepincében a korom, majd a könyvtár berendezése idején a fűtőtestek meghibásodásakor több 120-150 kilós ládában vízben álltak a könyvek...)” írja visszaemlékezésében.